

NGANONG
Nangahanaw ang
Kinabuhi sa Dagat?

This publication is translated from an original comic book developed and produced by the Coastal Resource Management Project (CRMP) of the Department of Environment and Natural Resources (DENR) and the United States Agency for International Development (USAID), 2004.

Original concept and text by Asuncion E. Sia, Rebecca Pestaño-Smith, Nygiel Armada, Jimely Flores; art and illustrations by Amiel Rufo; additional graphics by Ysolde Collantes-Jatulan.

Translated into Cebuano by Rebecca Pestaño-Smith, Mario Gasalatan, Aniceta Gulayan and Evelyn Deguit.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

The FISHERIES IMPROVED FOR SUSTAINABLE HARVEST PROJECT

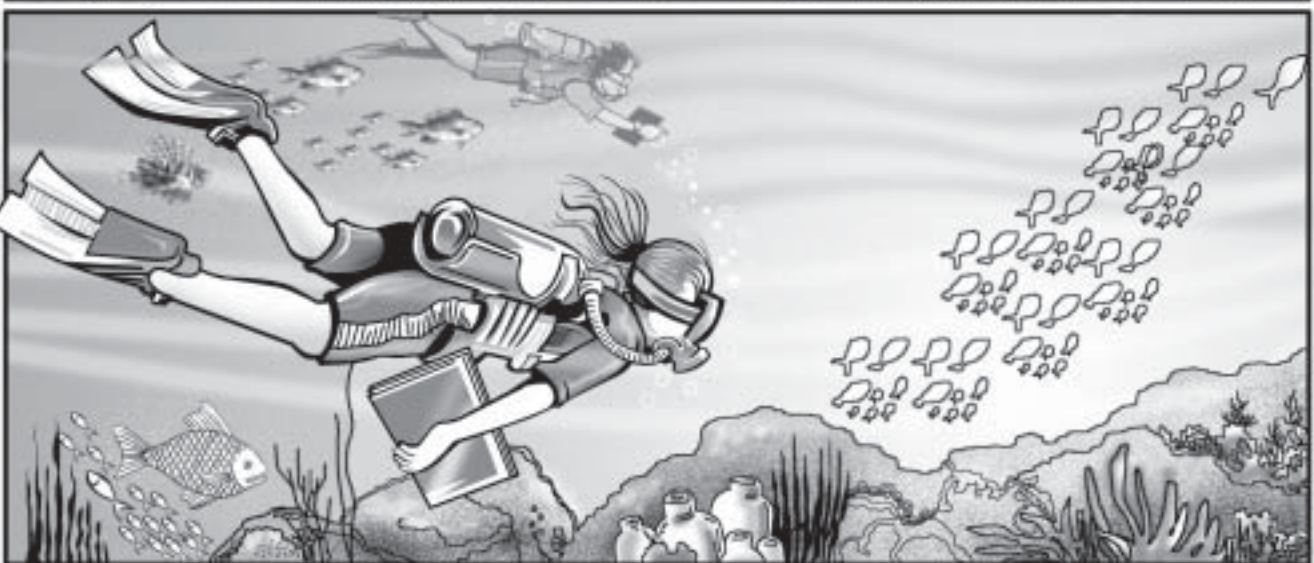
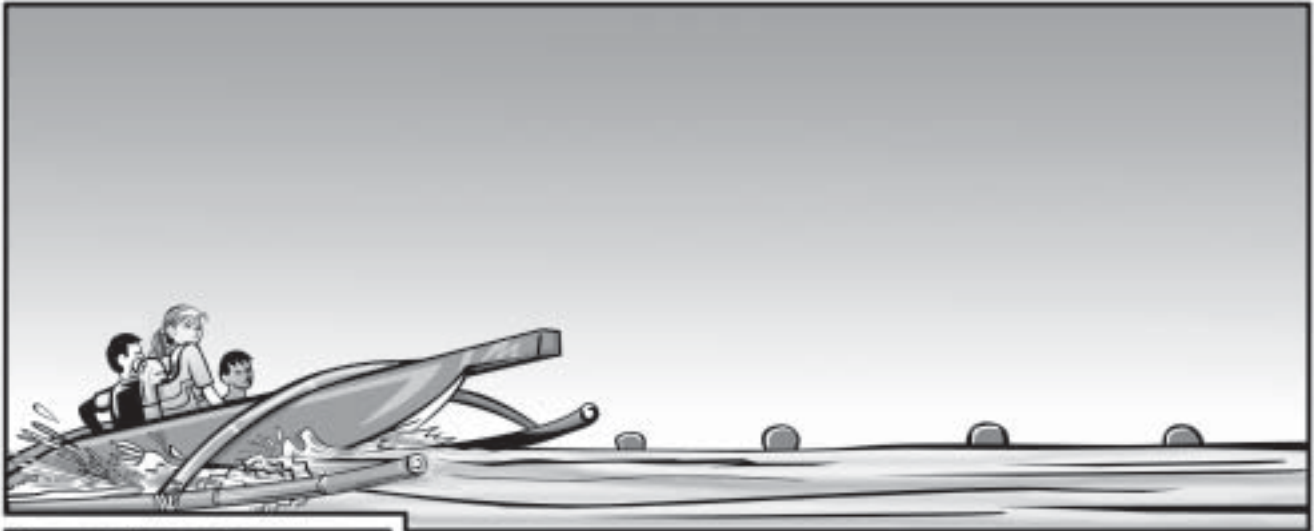
The Fisheries Improved for Sustainable Harvest Project

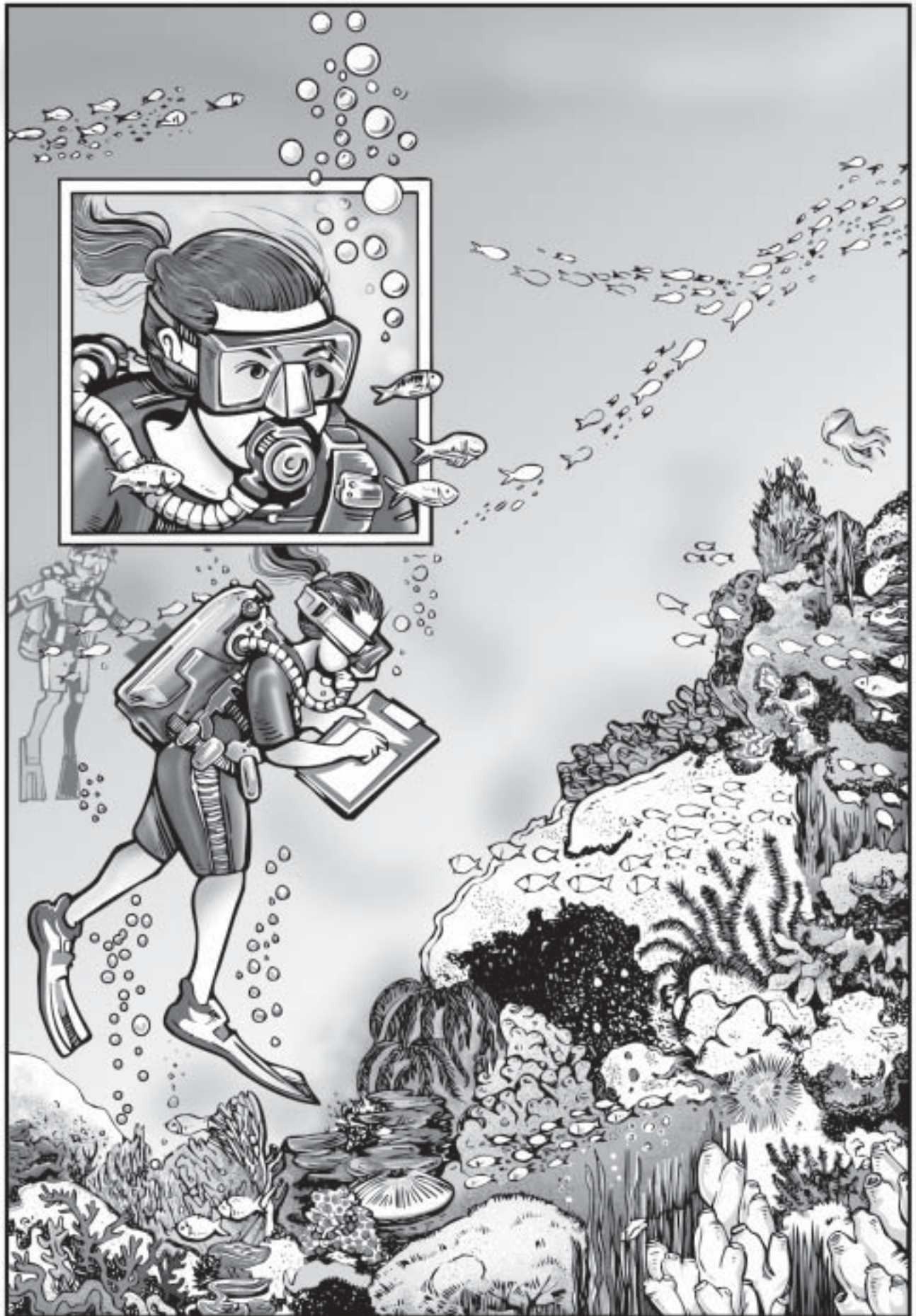
Manila Project Office: 18/F OMM CITRA Building, San Miguel Avenue, Ortigas Center, Pasig City 1605 Philippines
Tels. (02) 636-0052 to 53 Fax: (02) 634-0327 E-mail: FISH@ttemi.com.ph

Cebu Project Office: 5/F CIFC Towers, J. Luna cor. J.L. Briones Ave., North Reclamation Area, Cebu City 6000 Philippines
Tels.: (032) 232-1821 to 22, 412-0487 to 89 Fax: (032) 232-1825 E-mail: fishproject@oneocean.org
Website: <http://www.oneocean.org>

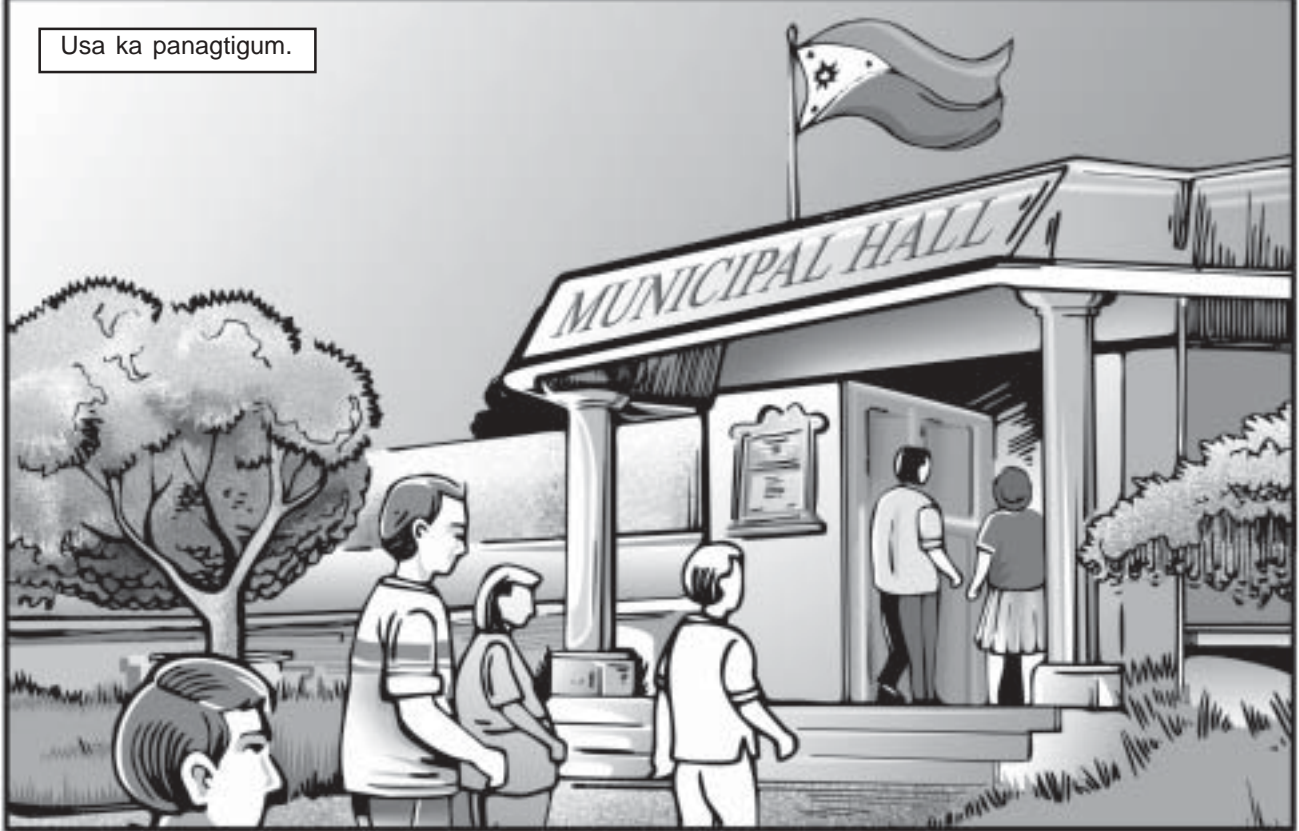
This publication was made possible through support provided by the United States Agency for International Development (USAID) under the terms and conditions of the Contract No. 492-C-00-03-00022-00. The opinions expressed herein are those of the authors and do not necessarily reflect the views of the USAID. This publication may be reproduced or quoted in other applications as long as proper reference is made to the source.

The FISH Project is an initiative of the Government of the Philippines implemented in partnership with the Department of Agriculture-Bureau of Fisheries and Aquatic Resources, funded by the United States Agency for International Development and managed by Tetra Tech EM Inc.

Usa ka panagtigum.

Kauban si Crispin, Manoy Crespo, ug uban pang mga mananagat.

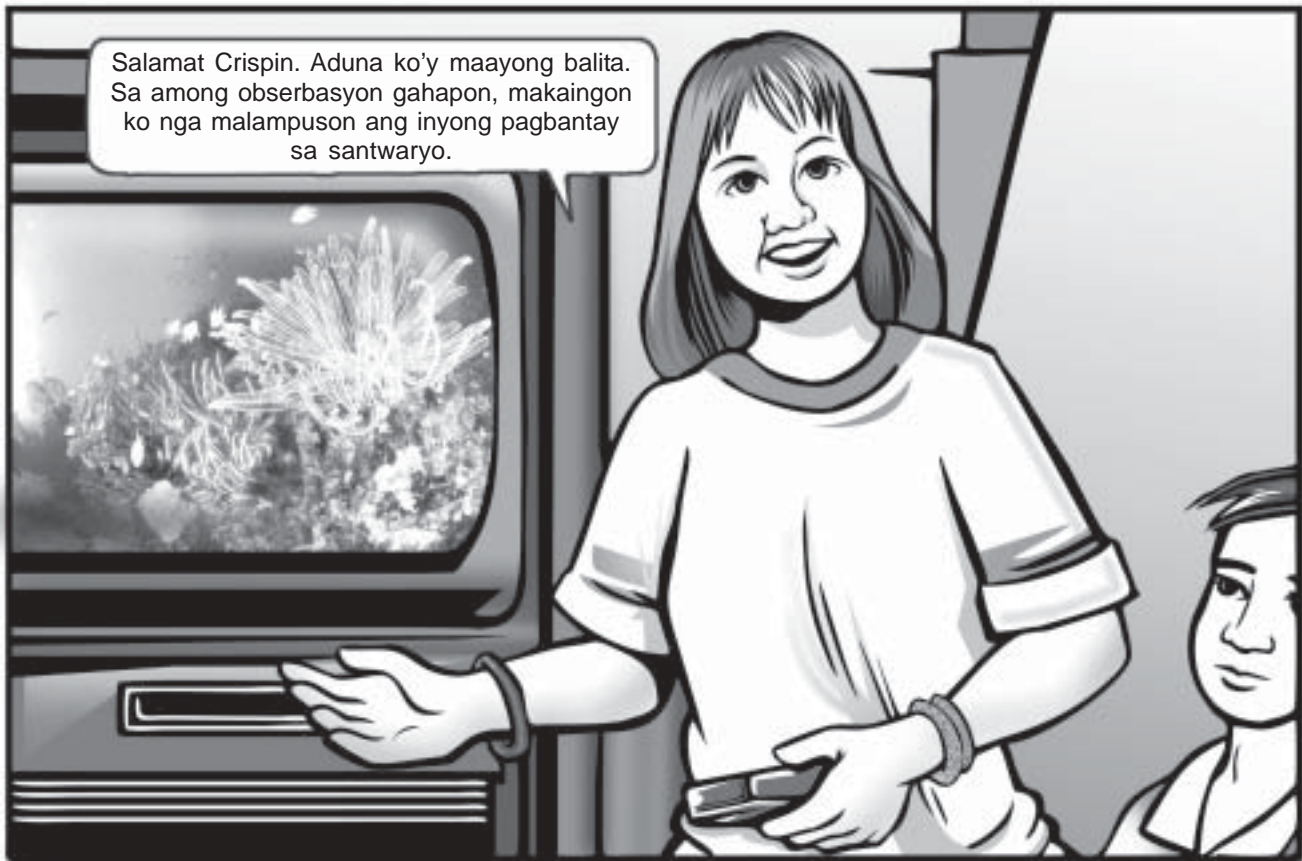
Ug si Angie, usa ka marine biologist.

Maayong buntag kanatong tanan. Daghang salamat sa inyong pagtambong.

Uban kanato karon si Ma'am Angie ug ang iyang kauban. Mga marine biologists sila nga nagtabang kanato sa atong marine sanctuary.

Gusto nilang ipahibalo kanatong tanan ang resulta sa ilang pagsawom gahapon sa santwaryo.

Salamat Crispin. Aduna ko'y maayong balita. Sa among obserbasyon gahapon, makaingon ko nga malampuson ang inyong pagbantay sa santwaryo.

Akong nasuta nga sukad natukod kining inyong santwaryo, napun-an ang gidaghanon ug mga lain-laing klase sa isda sulod niini.

Maayong hitaboa kini para kaninyong tanan. Kung magpadayon ang paglambo sa santwaryo, moanam usab kadaghan ang inyong kuhang isda.

Apan ma'am! Walay makalabaw sa dinamita!

Sus kanimo, Elmo, wala ka pa gyud motagam! Gusto kang mapreso na gyud? Suwerte ka gani kay multa ray imong silot!

Si lola sab, dili na makomedyahan. Good boy na ko ron uy! Wa na ko maniro.

Maayo kung mao kana, Elmo.

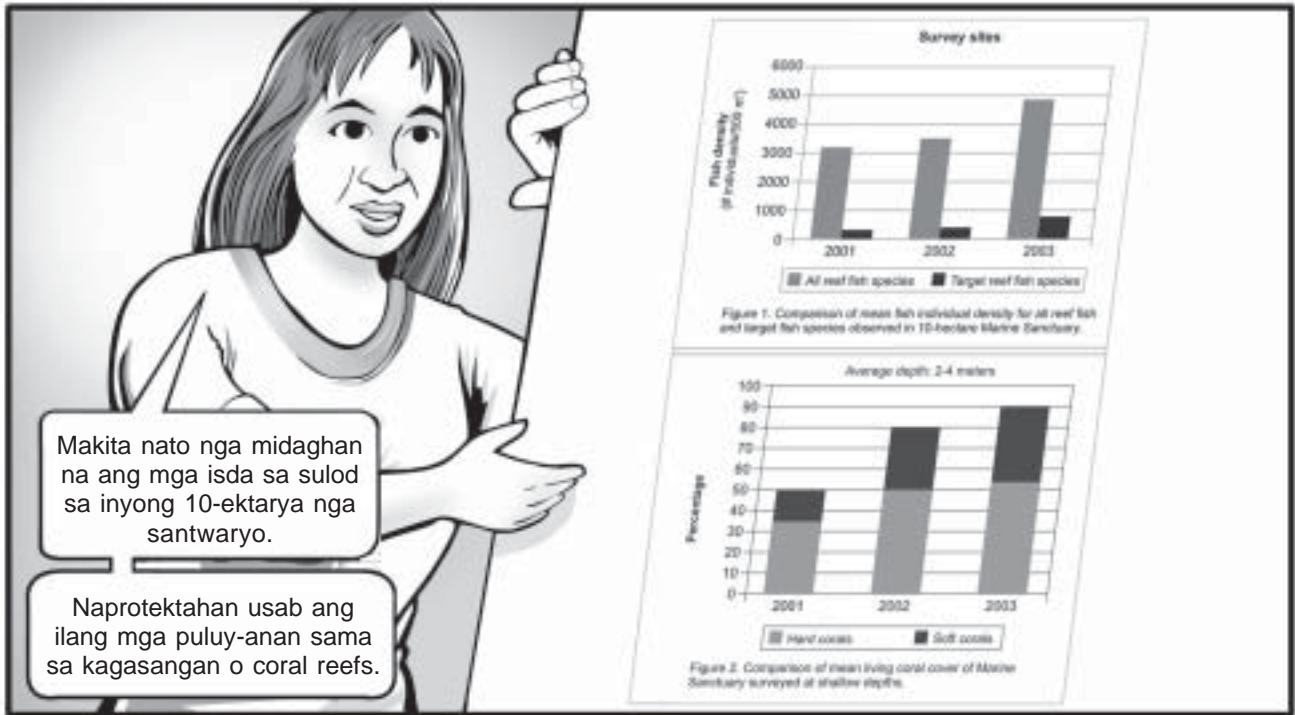
Apan, naa pud baya siya'y punto, di ba ma'am Angie? Kanus-a pa kaha modaghan pag balik ang among kuha? Kanus-a man mamunga kining among kahago?

Salamat manang nga imo nang gipangutana. Tinuod nga ang marine sanctuary gitukod aron adunay luwas nga lugar ang mga isda nga mangitlog hangtud modagko ug mosanay.

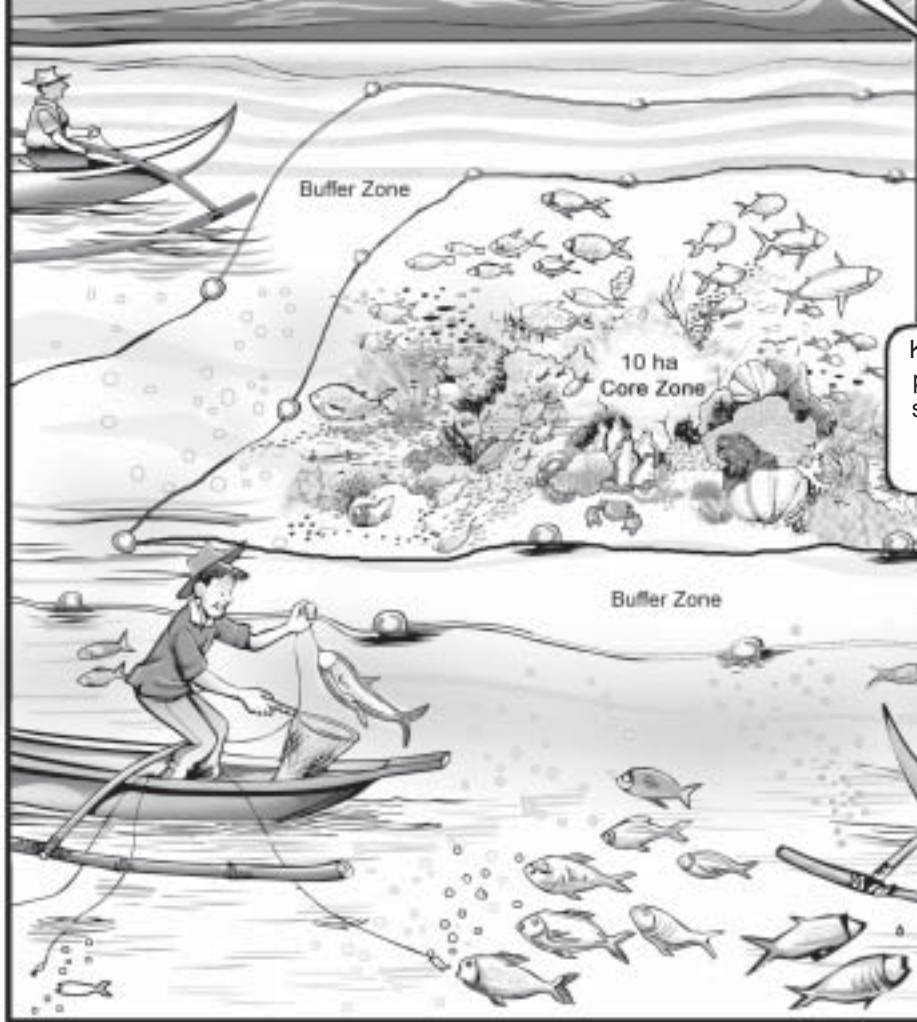
Ug lagmit gipasabot usab sa inyo kon unsa kamahinungdanon ang santwaryo sa pagpadaghan sa mga isda, dili lamang sa sulod sa santwaryo kundi hangtud usab sa gawas niini kung diin anaa kamo nagapanagat.

Makita nato nga midaghan na ang mga isda sa sulod sa inyong 10-ektarya nga santwaryo.

Naprotektahan usab ang ilang mga puluy-anan sama sa kagasangan o coral reefs.

Tungod kay ang mga bahanding dagat sulod sa santwaryo nagpabilin nga himsog ug produktibo, mahitabo ang gitawag nga "spill-over effect".

Kung diin ang mga isda ug uban pang matang sa dagat sa sulod sa santwaryo, mogawas ngadto sa mga lugar nga pwede na ninyong panagatan.

Duha ka tuig pa man sukad natukod ang inyong santwaryo. Sa dili madugay, magbunga ra ang inyong pagpanalipud ug pag-atiman niini.

Apan ang santwaryo usa lamang sa mga pamaagi sa pagdumala sa mga bahandi sa atong kadagatan. Usa lamang kini sa mga solusyon sa atong problema sa pagpanagat.

Ana-a pay mga problema sa pagpanagat nga angay natong atimanon.

Usa niini ang atong gitawag nga overfishing.

O sobrang pagpanagat.

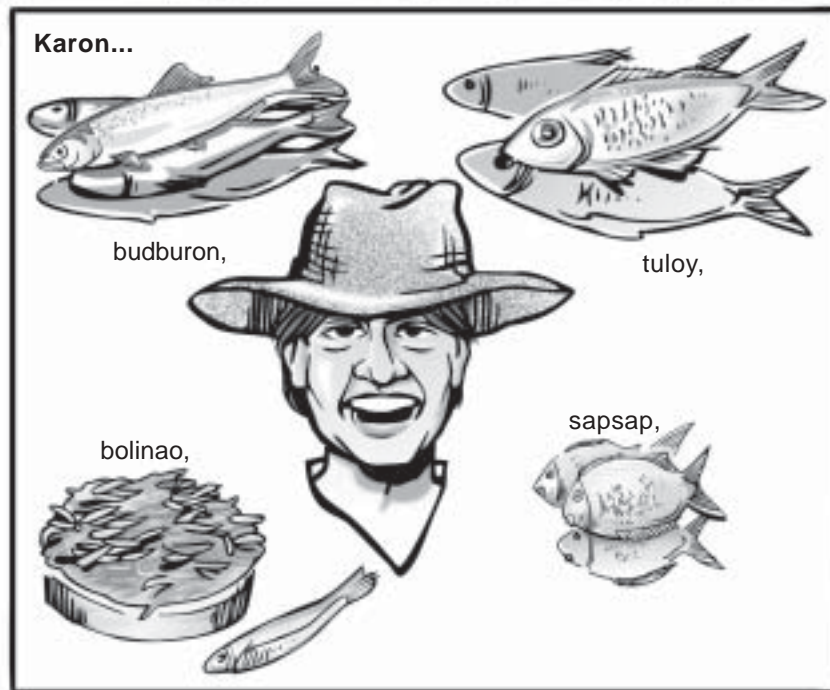
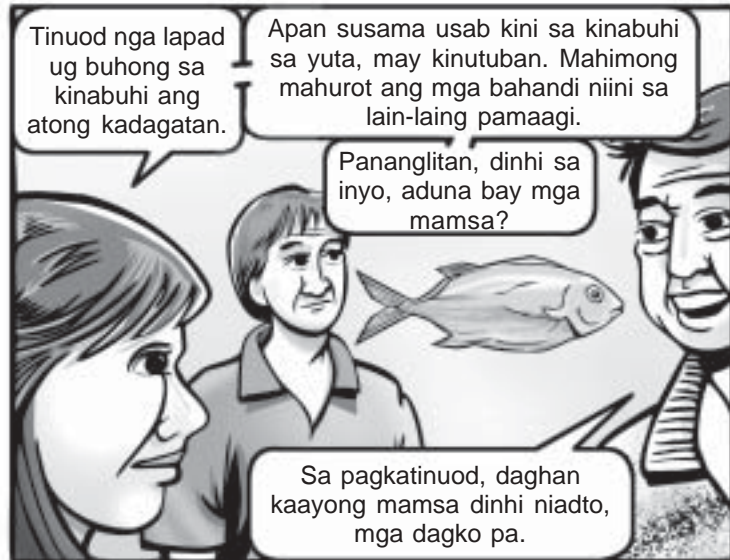

Unsay sobra? Wala naman gani miy makuhang isda!

Ah, mao kana. Usa kana sa mga timailhan nga nasobrahan na ang pagpanagat sa inyong kadagatan.

Ingon ani, akong ipasabot ninyo.

Unsa man diay inyong mga kuhang isda kaniadto?

Mga maayo ug mahalong klaseng isda ang among makuha.

hasa-hasa

tuna

maya-maya

ug daghang lapulapu dinhi.

Kana ganing tuna, daghan kaayo mi'g makuha. Sa kaniadto, diha sa duol, makabingwit na mi. May dagko, may gagmay.

Sus uy, Nong Crespo, niadtong nineteen irog-irog pa na!

EHEK!
Ikaw gyung bataa ka!

Bitaw diay, nganong nawala naman ang mga tuna dinhi Ma'am Angie?

Ako motoo sa ilang sulti-sulti nga gihurot pagdakop kini sa pikas lungsod mao nga wa na nakaabot dinhi sa ato.

Posible, mao nay usa sa mga hinungdan.

Agay uy!

Kapilosopo gyud nimo!

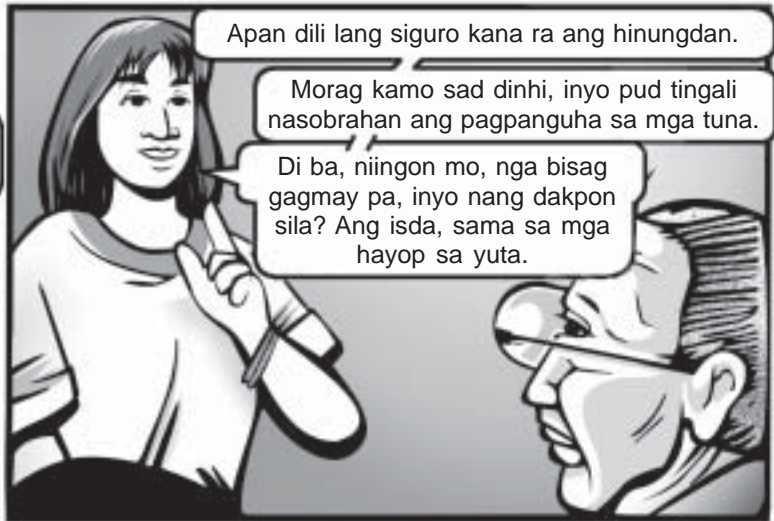
Ang tuna usa ka **migratory species**

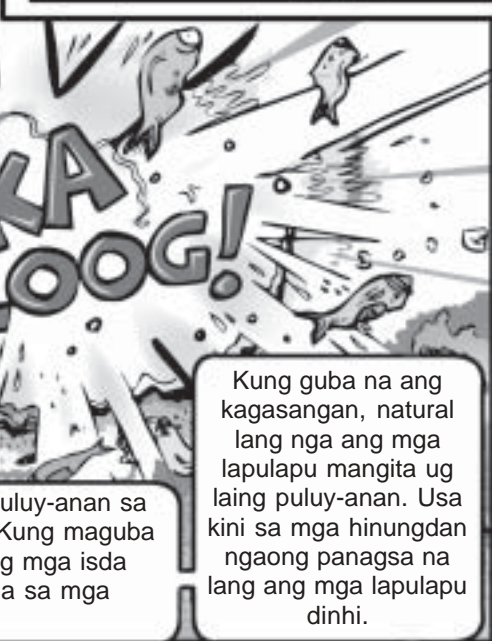
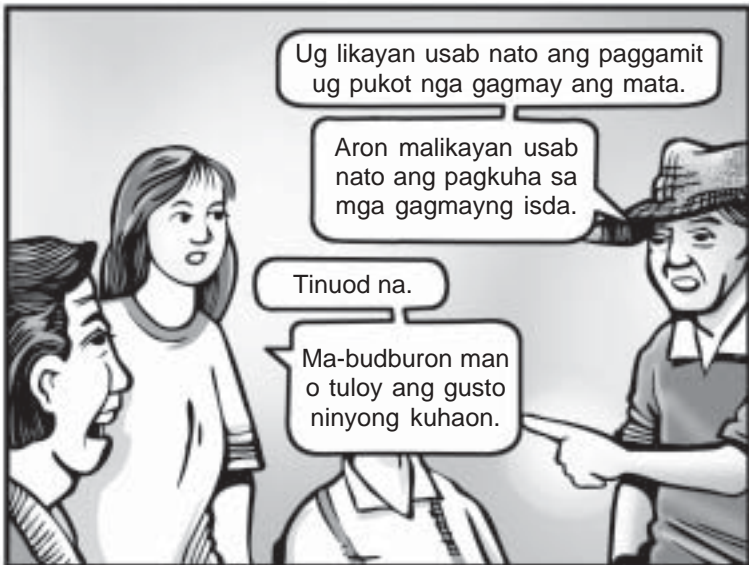
Layo ang ilang panawan aron mokaon o di kaha mangitlog.

Usahay, molangoy na silag layo ngadto sa mga dapit nga mas maayo ang kahimtang sa dagat.

Sama sa hustong temperatura.

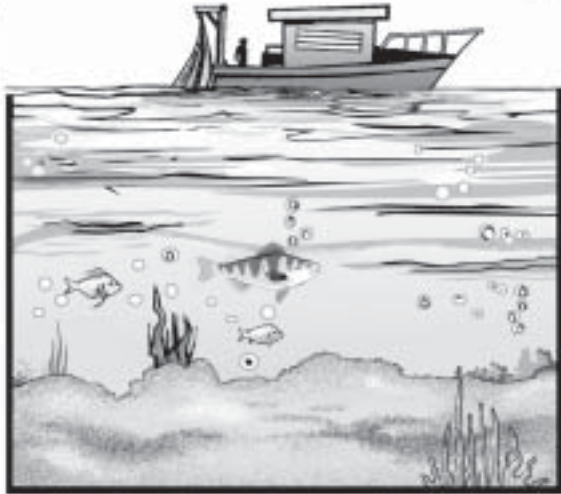
Mao nga sa ilang pagpanaw, madakop sila sa taga pikas o laing lungsod, ug dili na sila makaabot dinhi.

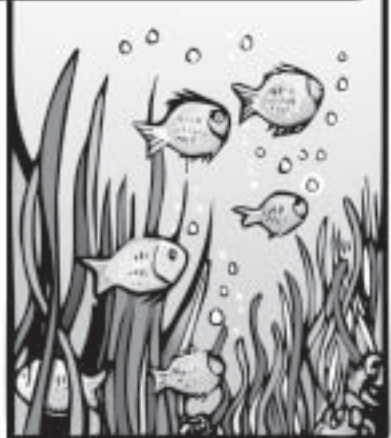
Sama sa dinamita, di lang kini makaguba sa kagasangan, daghan ug walay pili nga mga isda and makuha niini, madagko man o gagmay.

A, oo Ma'am. Lusay man gud ang pagkaon ug puluy-anan sa mga danggit. Kaniadto, sa naa pa ang trawl, guba kaayo ang among kalusayan.

Nitubo na ug balik ang mga lusay ug nagkadaghan na usab ang mga danggit kay anaa na silay pagkaon ug mapuy-an.

Husto ka 'noy. Tan-awa kining drawing.

Makita nato nga sa ilang tibuk nga kinabuhi, sa kalusayan nagpuyo ang mga danggit, gikan sa itlog pa kini hangtud sa ilang pagdaku.

Aduna lang akoy pangutana. Kanang basnig, ginadili tungud kay gagmay ang mga mata sa pukot nga ilang gigamit.

Apan ang purse seine sa akong tan-aw, dili man tingali na sila makadaut. Nganong gidili man na sila?

Gidili ang mga purse seine diri sa sulod sa municipal waters. Wala na sila did-i gawas sa kadagatan sa munisipyo.

Tungod sa sobra ka daku ug ka moderno sa ilang kagamitan, daghan kaayo sila'g makuha. Mao nga angay lang nga sa layo ug sa lawom nga bahin sa kadagatan sila managat.

Ganahan diay ka nga naa sila diri? Kita gani, wala na tay makuha nga isda!

Husto si Nong Crespo. Ingon sa Fisheries Code o RA 8550, ang municipal waters or munisipyong kadagatan para lang sa mga gagmay'ng mananagat.

Dili angay tugotan ang mga dagko o komersyal nga panagat sa sulod sa municipal waters kay kung diri sa municipal waters sila managat, dali rang mahurot ang mga isda dinhi. Mawad-an pa unya ug panginabuhi ang gagmay nga mananagat.

Menos na gyud ang atong kuha karon.

Maayo unta kung mabalik sama sa una ang kahintang sa atong kadagatan.

Nganong dili, kung magtinabangay tang tanan. Gihatagan ug gahum sa RA 8550 ang mga LGU sa pagdumala sa ilang municipal waters.

Pinaagi usab sa FARMC sama ninyo, daku kaayo ang inyong matabang sa pag-amoma ug pag-amping sa kadagatan ninyo dinhi.

Mobalik usa ta sa una kong pangutana.

Nganong nangawala man ang mamsa dinhi sa inyong dapit?

Sa inyong nahibaw-an, unsa may pagkaon sa mamsa?

Mga isdang mas gagmay pa nila... Husto, nahibalo na ko. Wala na sila'y makaon dinhi. Kay kita gani...

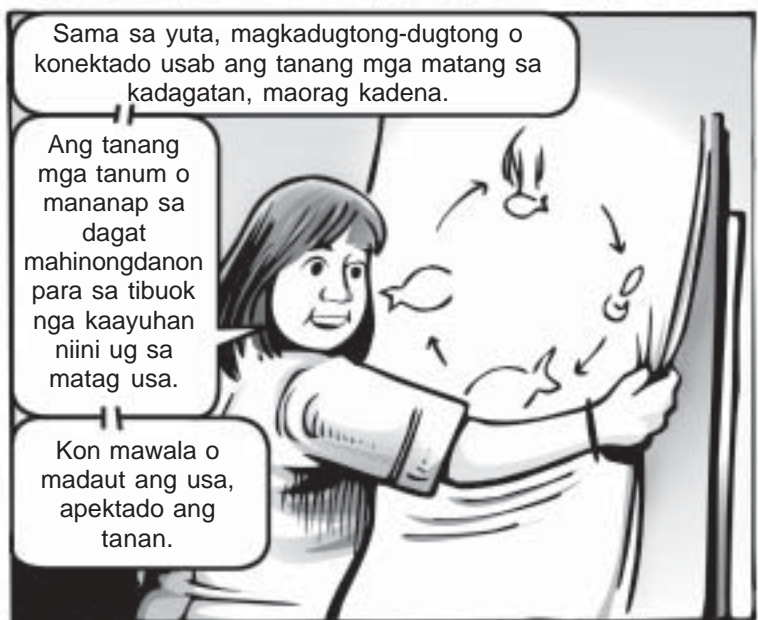
Wala nay kuhang isda!

Husto mo niana.

Bisan ang tuna, malagmit wala na moanhi tungod kay sila wala na say makaon dinhi.

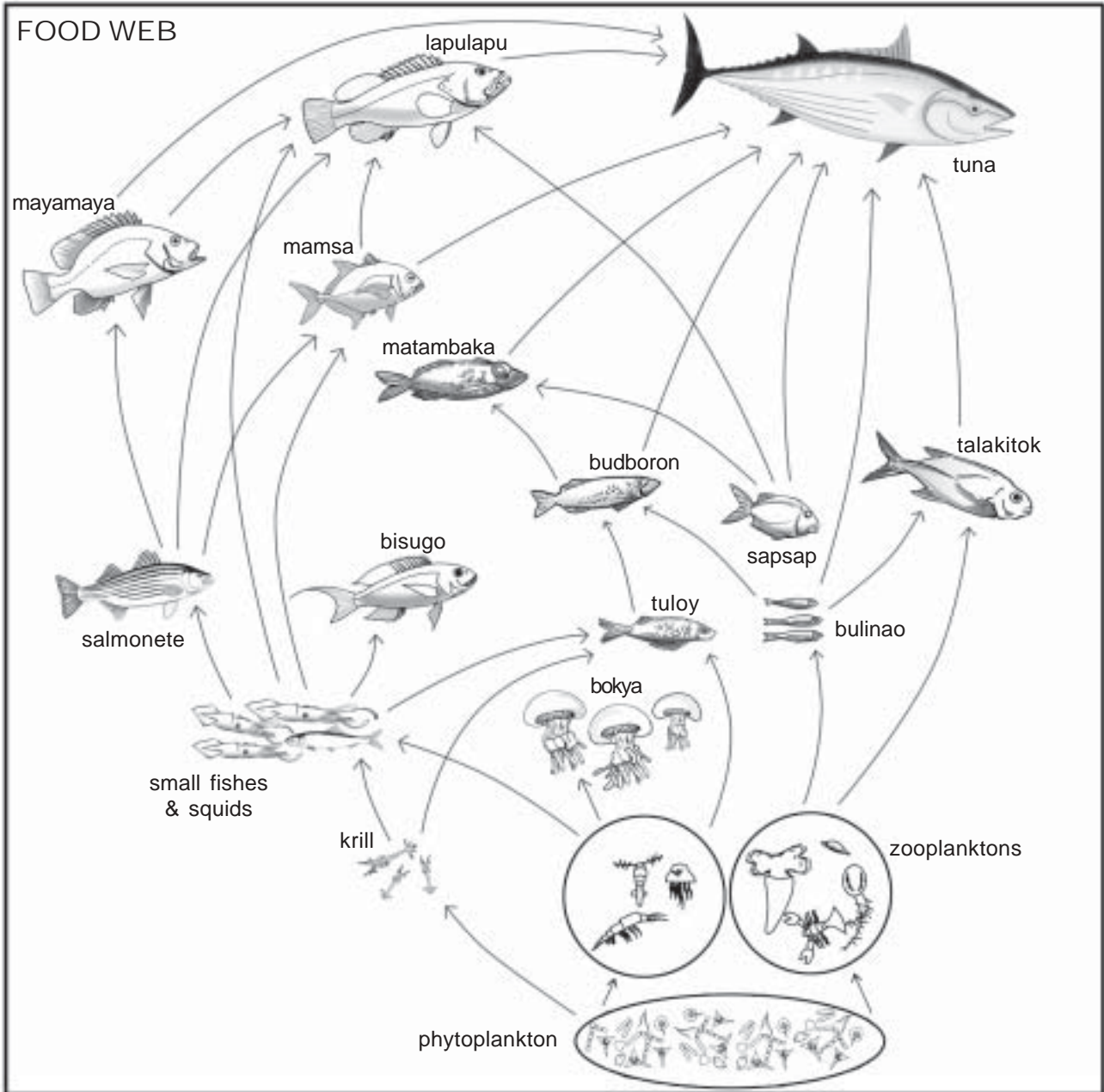
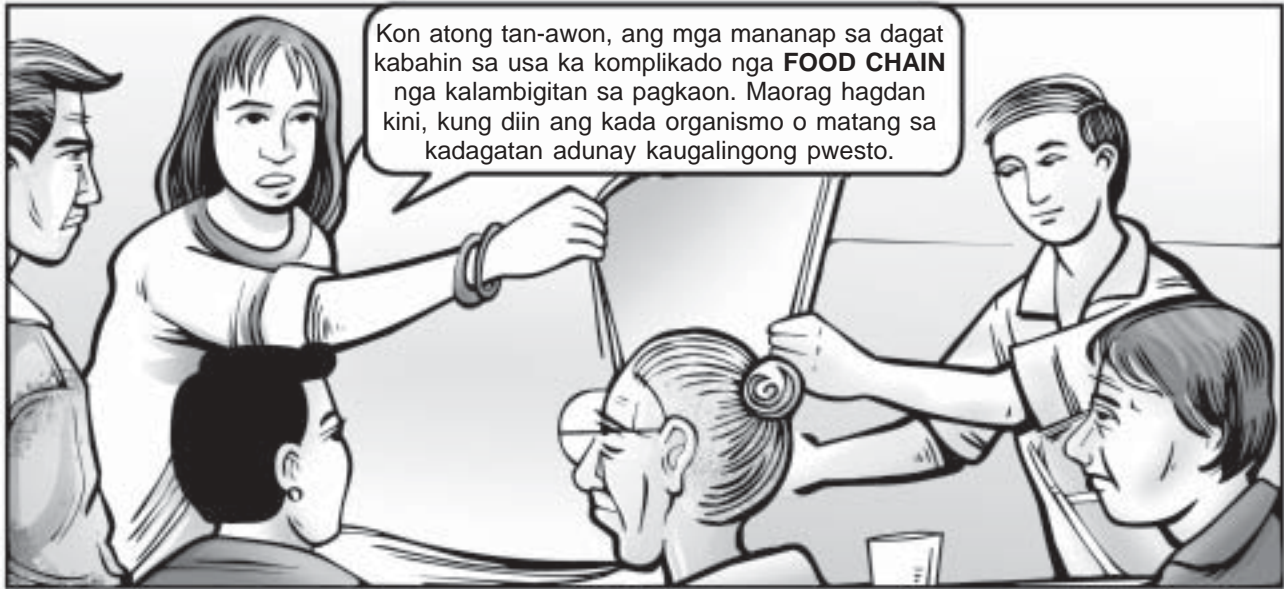
Hisabtan ba ninyo ang buot kong ipasabot?

Sama sa yuta, magkadugtong-dugtong o konektado usab ang tanang mga matang sa kadagatan, maorag kadena.

Ang tanang mga tanum o mananap sa dagat mahinongdanon para sa tibuok nga kaayuhan niini ug sa matag usa.

Kon mawala o madaut ang usa, apektado ang tanan.

Kung ang naa sa taas sa hagdan mahanaw tungod sa sobra o makadaut nga pamaagi sa pagpanagat,

modaghan ang organismong naa sa ilawom niini, ug mao na kini ang inyong makuha.

Ug kung mahurot na pud ni sila, ang nagsunod na usab sa hagdan ang inyong kuhaon. Magpadayon ang pag-ubos sa niining hagdan ang mga klase sa isda o organismo nga inyong makuha.

Sa gi-ingon ninyo ganiha, daghang sapsap, budburon, tuloy ug bolinaw ang inyong kuha. Tima-ilhan na kini nga wala na ang mga dagkong isdang makuha dinhi sama sa tuna, barakuda, lapulapu, mamsa, maya-maya ug uban pa.

Ug natural, kay gagmay na lang ang makuhang isda, gagmay na lang pud ang kita sa atong mananagat. Menos na usab ang presyo sa gagmay ug dili maayo nga klase sa isda.

Apan nidaghan man ang pasayan ug nokos. Di ba makaayo na sa amoa?

Sa pagkaron, pero tan-awa kining atong drowing, unsa sa inyong tan-aw ang mahablin kung magpadayong sobra ang inyong panagat?

Bokya!

Sakto si Elmo.

Kon wala na moy pangutana,
manamilit na ko kay layo pa
ang akong biyahe.

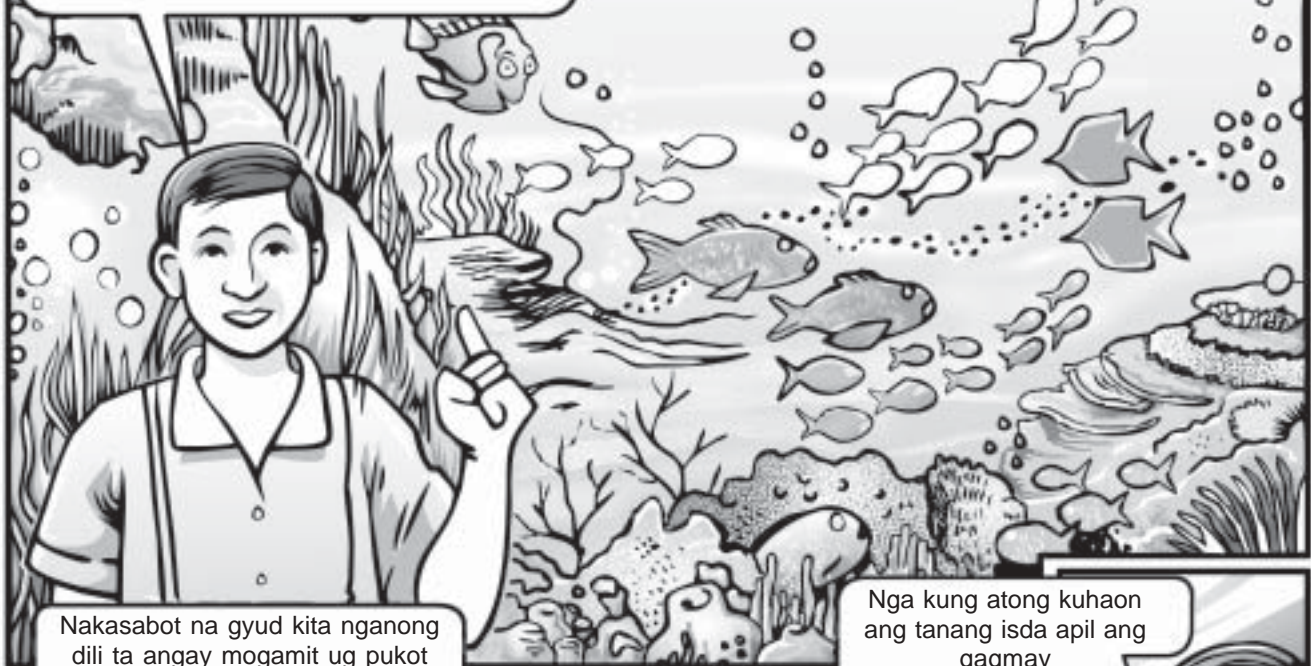
Daghang salamat, Ma'am Angie.

Daghan kaayo tag
nakat-unan kang
Ma'am Angie.

Mas nasabtan nato karon ang kamahinungdanon sa atong marine sanctuary. Nakasabot na usab kita nga ang mga bahandi sa atong kadagatan anaay kinutuban ug kinahanglan nga respetohan nato kini.

Nakasabot na gyud kita nganong dili ta angay mogamit ug pukot nga gagmay'g mata.

Nga kung atong kuhaon ang tanang isda apil ang gagmay

Kini ang saktu.

Kini, bata pa.

Pwede na na. Wa man gyud tay kuha 'ron.

Wala nay isdang mahabilin sa dagat aron mangitlog ug magpadaghan.

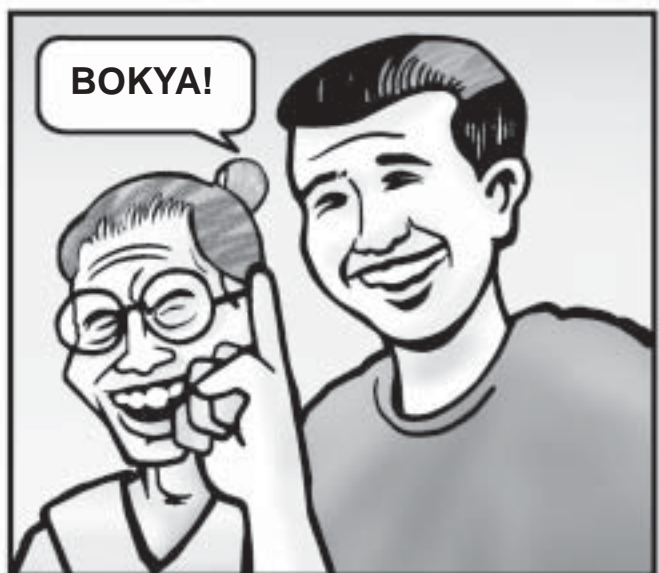
O ang paggamit sa mga dinagkong pagpanagat sama sa purse seine o basnig sa sulod sa municipal waters.

Nakasabot na usab kita nga kung dili nato usbon ang atong mga gawi ug gimbuhaton, wala nay mahabilin kanato kundi...

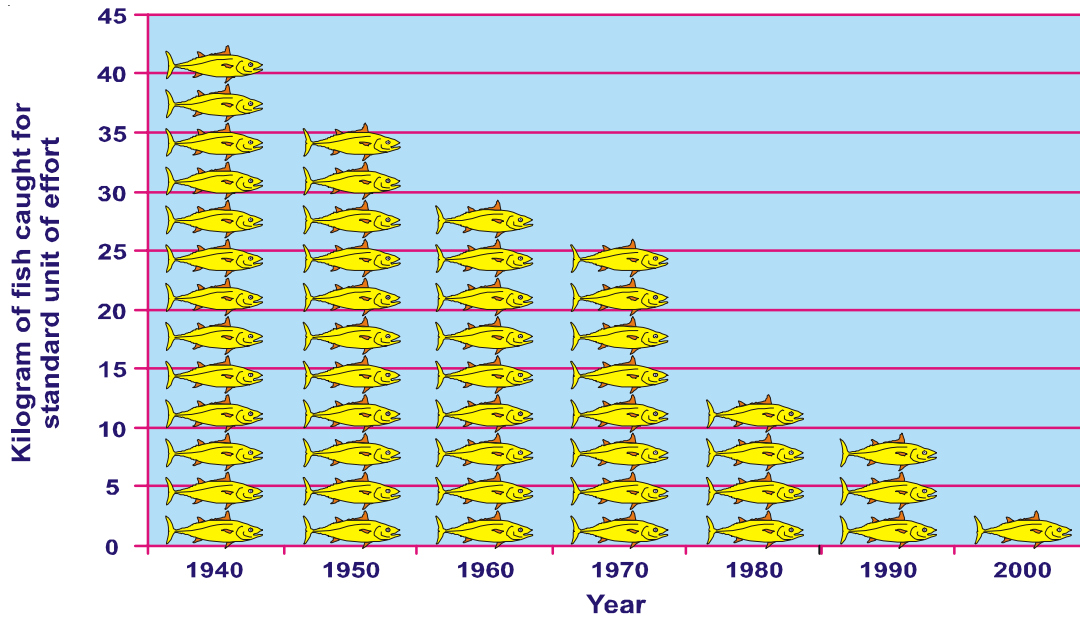

BOKYA!

Philippine Fisheries in Decline

Key issues requiring attention:

- Overfishing and excessive fishing pressure
- Inappropriate exploitation patterns
- Post-harvest losses
- Small- and large-scale fisheries conflicts
- Habitat degradation

Average CPUE since 1940s for fishers using hook-and-line from 6 provinces in the Philippines

Save our Fisheries